

Hoàn thiện thể chế để phát triển báo chí số

16:33 24/10/2023

Tác giả: Đang cập nhật

Trong bối cảnh kỷ nguyên số và cách mạng công nghiệp lần thứ 4 với rất nhiều sự thay đổi và mới mẻ, chuyển đổi số là con đường tất yếu của tất cả các cơ quan báo chí và không phải bắt đầu từ vấn đề công nghệ, mà trước hết phải bắt đầu từ chuyển đổi tư duy, đặc biệt là tư duy người lãnh đạo; đồng thời, đòi hỏi cách tiếp cận chính sách và phát triển thể chế phù hợp để đón nhận các mô hình báo chí mới, khuyến khích đổi mới, sáng tạo.

Vai trò của thể chế trong phát triển báo chí số

Thế giới đang đứng trước sự bùng nổ kỷ nguyên số; trong đó, chuyển đổi số là xu hướng toàn cầu, sự lựa chọn tất yếu mang tầm vóc thời đại và bao trùm mọi hoạt động và khía cạnh đời sống quốc gia và quốc tế. Báo chí cũng không nằm ngoài xu hướng đó... Tính đến đầu năm 2023, Việt Nam có 127 cơ quan báo; 670 cơ quan tạp chí; 72 cơ quan đài phát thanh, truyền hình, tổng cộng khoảng 41.000 người, trong đó khối phát thanh, truyền hình xấp xỉ 16.500 người. Khoảng 90% cơ quan báo chí trên là loại quy mô vừa và nhỏ, nhưng hầu hết đều có nhu cầu tự thân phải chuyển đổi để thích ứng với những thay đổi ngày càng nhanh chóng của công nghệ làm báo.

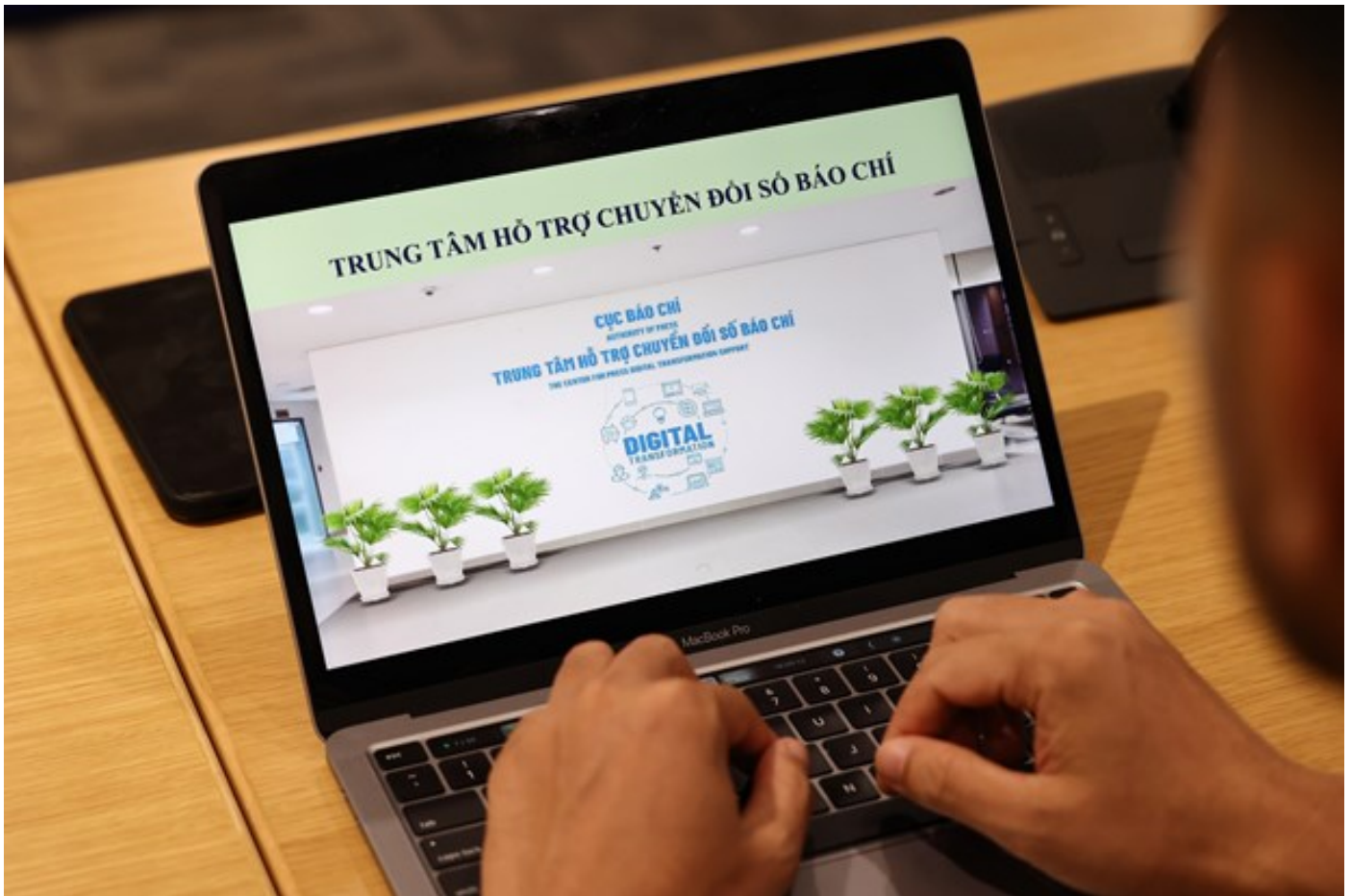
Ngày 3/6/2020, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 749/QĐ-TTg phê duyệt “Chương trình Chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030” Việt Nam là một trong những quốc gia đầu tiên trên thế giới ban hành Chương trình Chuyển đổi số quốc gia, xác định rõ chuyển đổi số là quá trình tất yếu của Việt Nam. Tuy nhiên, để phát triển báo chí số, cần từng bước và nhanh chóng hoàn thiện thiết/thể chế số đồng bộ cần thiết. Theo Báo cáo năng lực cạnh tranh toàn cầu năm 2009 của Diễn đàn Kinh tế thế giới (WEF): Thể chế có thể được hiểu là cái tạo thành khung khổ trật tự cho các quan hệ của con người, định vị cơ chế thực thi và giới hạn của các quan hệ giữa các bên tham gia tương tác; là ý chí chung của cộng đồng xã hội trong việc xác lập trật tự, những quy tắc, những ràng buộc và các chuẩn mực, giá trị chung được mọi người chia sẻ.

Theo Douglass North (Nobel kinh tế 1993), thể chế là những ràng buộc mà con người tạo ra để định hướng cho những tương tác giữa người với người. Hoặc nói một cách khác, thể chế là những “luật chơi trong một xã hội”, bao gồm những thể chế chính thức (luật pháp, quyền sở hữu, cách thức tổ chức quyền lực nhà nước và những thể

chế phi chính thức (những tục lệ, truyền thống và chuẩn mực ứng xử trong xã hội). Hiểu một cách khái quát thì thể chế là những nguyên tắc xác định mối quan hệ xã hội; định hình cách thức ứng xử của các thành viên trong xã hội và điều chỉnh sự vận hành xã hội. Nội hàm thể chế bao gồm 3 yếu tố chính: Hệ thống pháp luật, các quy tắc xã hội điều chỉnh các mối quan hệ và các hành vi được pháp luật thừa nhận của một quốc gia; các chủ thể thực hiện và quản lý sự vận hành xã hội (bao gồm nhà nước, cộng đồng cư dân, các tổ chức xã hội dân sự); các cơ chế, phương pháp, thủ tục thực hiện hoạt động xã hội, quản lý và điều hành sự vận hành xã hội.

Chuyển đổi số trong báo chí là việc số hóa trong mọi hoạt động và thay đổi cách vận hành của các cơ quan báo chí, lấy độc giả làm trung tâm, hướng tới tạo thêm giá trị và xây dựng mối quan hệ tương tác chặt chẽ hơn với độc giả, trong khi luôn đề cao những giá trị cơ bản của báo chí về sự tin cậy, chính xác, công bằng và cân bằng thông tin trong mỗi tác phẩm báo chí. Thể chế cần thiết cho phát triển báo chí số là tập hợp các tổ chức, các quy định pháp luật, các quy tắc, cơ chế, phương pháp, thủ tục, các chủ thể thực hiện và quản lý hoạt động báo chí số và các hành vi liên quan đến báo chí số được pháp luật thừa nhận của một quốc gia.

Chuyển đổi số trong cơ quan báo chí gồm số hóa quản trị nội bộ (văn bản, giấy tờ, nhân sự...) và số hóa trong sản xuất, quản lý phổ biến và lưu trữ nội dung. Chuyển đổi số trong lĩnh vực báo chí không chỉ là vấn đề công nghệ, nguồn lực tài chính, mà còn là vấn đề thể chế, con người, tư duy, thói quen và phải bắt đầu từ người lãnh đạo. Sự vào cuộc và hành động đồng bộ ở các cấp, nhất là phát triển các thể chế liên quan cần thiết là yếu tố đặc biệt quan trọng đảm bảo sự thành công của chuyển đổi số và phát triển báo chí số, cả cấp vĩ mô và vi mô, cả hiện tại và tương lai...

Chuyển đổi số trong báo chí là việc số hóa trong mọi hoạt động và thay đổi cách vận hành của các cơ quan báo chí_Ảnh minh họa

Định hướng và giải pháp hoàn thiện thể chế để phát triển báo chí số

Quá trình xây dựng và hoàn thiện hệ thống thể chế cho phát triển báo chí số cần coi trọng một số nội dung sau:

Thứ nhất, hoàn thiện cơ sở luật pháp về báo chí số. Trước hết cần khẳng định, Luật Báo chí năm 2016 về cơ bản đã tạo hành lang pháp lý cho báo chí phát triển, song vẫn còn có những bất cập, thể hiện ở 27 nội dung, nhóm nội dung cần chỉnh sửa theo Báo cáo số 57/BC-BTTTT ngày 30/3/2022 của Bộ Thông tin và Truyền thông báo cáo Chính phủ về kết quả nghiên cứu, rà soát Luật Báo chí năm 2016 và kiến nghị sửa đổi, bổ sung... Cần điều chỉnh và bổ sung khái niệm để tách bạch và phân biệt rõ chức năng, nhiệm vụ giữa tạp chí in và tạp chí điện tử; báo in và báo điện tử để không gây lúng túng cho cơ quan báo chí khi thực hiện; có quy định cụ thể đối với tạp chí khoa học, chuyên ngành và các tạp chí khác; bổ sung cơ chế, chính sách khuyến khích phát triển các nền tảng công nghệ số trong nước, phân phối nội dung thông tin báo chí, cũng như các vấn đề về đảm bảo quyền sở hữu trí tuệ, dữ liệu độc giả và trải nghiệm của người sử dụng,...

Bổ sung vào Luật Báo chí năm 2016 các vấn đề về công nghệ truyền thông mới, như chuyển đổi số, trí tuệ nhân tạo, báo chí dữ liệu và phát triển kinh tế báo chí số; về quyền và trách nhiệm của

tập thể, cá nhân nhà báo khi tương tác với mạng xã hội; về đảm bảo công bằng giữa bốn loại hình báo chí cơ bản (báo in, phát thanh, truyền hình, báo điện tử) với các loại hình truyền thông đại chúng có tính chất như báo chí hoặc có liên quan, tác động sâu rộng tới hoạt động báo chí, như: mạng xã hội, trang thông tin điện tử (web), ứng dụng (app) trong nước cung cấp thông tin, video, chương trình phát thanh, truyền hình,...).

Nghiên cứu bổ sung các quy định pháp lý phù hợp và thể chế quản lý cần thiết cho cho việc định hướng, hỗ trợ và quản lý xu hướng báo điện tử phát triển các chuyên trang media, video, chuyên trang phát thanh (radio podcast), sản xuất các bản tin/chuyên đề (giống như dạng bản tin thời sự, chuyên đề truyền hình), xây dựng ứng dụng (app), tự phân phối nội dung trên Internet, hoặc mở thêm kênh phân phối nội dung báo chí trên các nền tảng mạng xã hội trong nước xuyên biên giới (mở kênh trên YouTube, TikTok, mở fanpage trên Facebook, Zalo,...).v.v..., nhằm xử lý các sai sót, tranh chấp, vi phạm và chưa tuân thủ pháp luật Việt Nam trên những nền tảng xuyên biên giới. Đồng thời, quá trình chuyển đổi số báo chí đòi hỏi đổi mới hạ tầng công nghệ báo chí, việc thúc đẩy các hạ tầng công nghệ mới phải dựa vào pháp luật về công nghệ phù hợp. Do đó, cần thúc đẩy nhanh chóng tiến trình xây dựng Luật Viễn thông sửa đổi và sớm xây dựng Luật Công nghiệp công nghệ số...

Bên cạnh đó, các cơ quan chức năng cần phát triển và hoàn thiện hơn các công cụ bảo đảm an ninh mạng; hỗ trợ công nghệ kiểm soát thông tin trên mạng xã hội liên quan đến các tác phẩm báo chí, trong đó có công nghệ kiểm soát hiệu quả hơn nguồn thông tin trên các nền tảng mạng xã hội, công cụ duyệt bình luận trên fanpage phù hợp đặc điểm Việt Nam, công nghệ phát hiện và xử lý các thông tin vu khống, sai sự thật...

Thứ hai, xây dựng và triển khai các chương trình, kế hoạch hành động quốc gia thống nhất về phát triển báo chí số. Thực hiện Nghị quyết 50 ngày 20/5/2021 về Chương trình hành động của Chính phủ thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, việc Thủ tướng Chính phủ phê duyệt “Chiến lược chuyển đổi số báo chí đến năm 2025, định hướng đến năm 2030” được xem là một trong những giải pháp và cột mốc thể chế quan trọng nhằm định hướng, hỗ trợ, gỡ vướng cho quá trình thực hiện chuyển đổi số trong lĩnh vực báo chí.

Đây là văn bản mang tính chiến lược, vừa mang tính kế hoạch hành động để các bộ, ngành, địa phương, tổ chức, doanh nghiệp căn cứ vào đó triển khai chuyển đổi số trong hoạt động của cơ quan, đơn vị mình để phát triển các nền tảng phân phối nội dung số, làm chủ nền tảng phân phối nội dung trên không gian mạng; thúc đẩy phát triển báo chí số theo hướng đa nền tảng, đa phương tiện, đa dịch vụ và đa sản phẩm; cũng như thúc đẩy các cơ quan báo chí hoạt động đúng tôn chỉ, mục đích, tăng cường chuyển đổi cơ cấu và quản lý các mô hình kinh tế báo chí mới, tối đa hóa

năng suất, tối thiểu hóa chi phí, tối ưu hóa hiệu quả và đa dạng hóa nguồn thu báo chí...Đồng thời, cho phép người dân, tổ chức, doanh nghiệp được tiếp cận thông tin trên môi trường số theo nhu cầu, mọi lúc, mọi nơi, không bị hạn chế về không gian, thời gian, vị trí địa lý.

Trong thời gian tới, Chính phủ cần tập trung đầu tư xây dựng những nền tảng chuyển đổi số lớn dùng chung, đặc biệt là các nền tảng lớn cho một số cơ quan báo chí chủ lực. Bộ Thông tin và Truyền thông cần hỗ trợ các cơ quan báo chí, cùng các đơn vị để đưa ra các nền tảng dùng chung, từ đó các cơ quan báo chí sẽ phát triển theo hướng riêng mà vẫn đảm bảo đúng định hướng... Đối với các cơ quan báo chí vừa và nhỏ, Bộ Thông tin và Truyền thông cần có định hướng để các cơ quan báo chí này kết nối các nền tảng mà nhà nước đầu tư cho các cơ quan báo chí lớn để sử dụng chung. Bên cạnh đó, cần xây dựng các nền tảng riêng dành cho cơ quan báo chí vừa và nhỏ để các đơn vị này chủ động triển khai, kết nối...

Đồng thời, các cơ quan quản lý nhà nước về báo chí cần chú ý phối hợp với các trung tâm đào tạo về báo chí truyền thông, tạo cơ chế xã hội hóa với sự tham gia của những “ông lớn” về công nghệ, để khai thác những hệ thống trang thiết bị mới nhất và để đổi mới nội dung đào tạo, xây dựng các mô hình thực hành, thực nghiệm, đổi mới sáng tạo báo chí, tổ chức đào tạo lại và tạo cơ hội học tập trọn đời trên môi trường số cho đội ngũ nhân sự báo chí số; ưu tiên tổ chức đào tạo, nâng cao kiến thức, kỹ năng về công nghệ thông tin, trí tuệ nhân tạo để thu thập, phân tích, xử lý dữ liệu, sản xuất, phân phối nội dung và giám sát, đánh giá chất lượng thông tin...

Thực tế cho thấy, để phát triển báo chí số, rất cần xây dựng công cụ, nền tảng thu thập, xử lý dữ liệu, đánh giá, dự báo, phản ánh chất lượng báo chí. Các chỉ số đánh giá truyền thông xã hội dựa trên tác động của các nội dung thông tin trên không gian mạng từ các báo nhằm bảo đảm tính khách quan, trung thực phục vụ công tác quản lý báo chí cũng cần được nghiên cứu, đầu tư cho phù hợp. Việc công bố “Bộ Chỉ số đánh giá, đo lường mức độ trưởng thành chuyển đổi số báo chí” (gọi tắt là Bộ Chỉ số) do Bộ Thông tin và Truyền thông đã ban hành theo Quyết định số 951/QĐ-BTTTT ngày 2/6/2023 thực sự là một bước tiến lớn trên hành trình phát triển thể chế cho phát triển báo chí số; cho phép giúp các cơ quan báo chí xác định được thực trạng và lộ trình, kế hoạch, giải pháp chuyển đổi số phù hợp, nhanh hơn, mạnh hơn; giúp các cơ quan, đơn vị quản lý nhà nước về báo chí nhìn thấy bức tranh toàn cảnh và đưa ra các giải pháp thiết thực, cũng như có công cụ đánh giá hiệu quả triển khai các chương trình, kế hoạch hỗ trợ chuyển đổi số báo chí trên phạm vi toàn quốc.

Bộ Chỉ số bao gồm 5 nhóm trụ cột của chuyển đổi số báo chí, với tổng thang điểm 100: (1) Chiến lược (18 điểm); (2) Hạ tầng số, nền tảng số và an toàn thông tin (24 điểm); (3) Sự đồng nhất về tổ chức và chuyên môn (20 điểm); (4) Độc giả, khán giả, thính giả (23 điểm); (5) Mức độ ứng dụng

công nghệ số (15 điểm); Mức độ trưởng thành chuyển đổi số báo chí của các cơ quan báo chí tùy thuộc vào tổng điểm đạt được và được xếp loại cũng theo 5 mức: Yếu: dưới 50 điểm; trung bình: từ 50 đến dưới 60 điểm; khá: từ 60 đến dưới 70 điểm; tốt: từ 70 đến 80 điểm; xuất sắc: trên 80 điểm.

Cục Báo chí chủ trì, phối hợp với các cơ quan chức năng và các cơ quan báo chí thực hiện thẩm định, đánh giá từng tiêu chí của cơ quan báo chí. Việc công bố xếp hạng mức độ trưởng thành Chuyển đổi số báo chí do Bộ Thông tin và Truyền thông thực hiện và công bố hằng năm. Kết quả đánh giá, xếp hạng được công bố công khai trên Cổng thông tin điện tử của Bộ Thông tin và Truyền thông tại địa chỉ <https://mic.gov.vn/> và Cổng thông tin Trung tâm Hỗ trợ Chuyển đổi số báo chí tại địa chỉ <https://pdt.gov.vn/> Cơ quan báo chí sau khi đã được thẩm định, đánh giá sẽ được Bộ Thông tin và Truyền thông cấp Chứng nhận mức độ trưởng thành chuyển đổi số báo chí và được sử dụng Chứng nhận này để quảng cáo thương hiệu, cũng như đăng ký tham gia các chương trình chuyển đổi số báo chí và các đề án chuyển đổi số của cơ quan nhà nước.

Trong thời gian tới, việc tiếp tục xem xét, điều chỉnh, bổ sung đồng bộ và cụ thể hơn các nội dung và tiêu chí trong Bộ Chỉ số, cũng như nội dung các cơ sở pháp lý và chương trình hành động quốc gia liên quan khác là cần thiết, thích ứng với sự phát triển nhanh chóng của công nghệ và sự phát triển báo chí số cả trong nước và quốc tế, với mục tiêu vì một nền báo chí cách mạng ngày càng phát triển theo đúng định hướng của Đại hội XIII của Đảng: “Xây dựng nền báo chí, truyền thông chuyên nghiệp, nhân văn và hiện đại”.

TS Nguyễn Minh Phong

Link bài viết: <https://nguoilambao.vn/hoan-thien-the-che-de-phat-trien-bao-chi-so>